

Lesbrief

Culturele mobiliteit

School in het veen

**VEEN
PARK**

Over de lesbrief....

Deze lesbrief hoort bij het educatief programma "School in het veen". Naast informatie over het educatieve programma bevat deze lesbrief ook informatie om zelf een voorbereidende en een afsluitende les kunnen te verzorgen in uw groep.

Inhoud

- Educatief programma "School in het veen"
- Voorbereidende les; een powerpoint presentatie waarin het bezoek aan het Veenpark, en de dorpsschool wordt geïntroduceerd
- Bezoek aan het Veenpark
- Afsluitende les
- Meer Veenpark ontdekken
- Achtergrondinformatie voor de leerkracht

Contact

Voor inhoudelijke vragen of opmerkingen over de lesbrief kunt u contact opnemen met de afdeling educatie. We zijn te bereiken via e-mail: educatie@veenpark.nl

Foto's en literatuur

De foto's zijn afkomstig uit het archief van het Veenpark, het Drents Museum en het Drents Archief.

De gebruikte literatuur:

- Huib D. Minderhoud, *Ach lieve tijd: 1000 jaar Emmen en Zuidoost Drenthe 12* (Zwolle 2003)
- Archief Veenpark

Educatieprogramma "School in het veen"

In dit educatief programma leren de leerlingen over het onderwijs in een veenkoloniaal dorp rond 1920. Door zelf plaats te nemen in de houten banken in de school in ons dorpje Bargermond, én spelen op het plein, gaan ze honderd jaar terug in de tijd.

Doelgroep

Groep 5-8

Inhoud

- Voorbereidende les in de klas: een powerpoint presentatie
- Bezoek aan het Veenpark, dorpsschool Bargermond
- Afsluitende les in de klas

Het is wenselijk dat de powerpoint presentatie van te voren met de leerlingen wordt doorgenomen.

Kerdoelen SLO

Orientatie op jezelf en de wereld

Kerdoelen 44, 47, 51, 52, 53

Kunstzinnige oriëntatie

kerndoel 56

Voorbereidende les

Doel

- Kennismaking met het Veenpark
- Introductie educatief programma "School in het veen"

Werkvorm

- Powerpoint presentatie

De powerpoint presentatie met begeleidende tekst

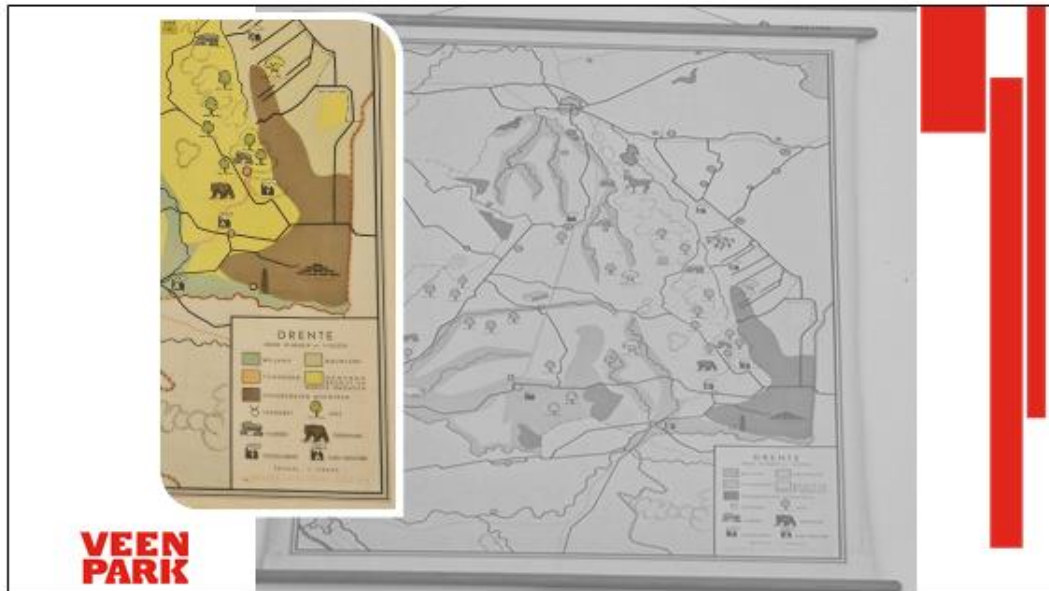

Het Veenpark is een openluchtmuseum in Barger-Compascuum, vlakbij Emmen. In het Veenpark worden de verhalen verteld over het leven en werken in het veen, ongeveer honderd jaar geleden.

Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het veendorp Barger-Compascuum, in 1966, werden er enkele plaggenhutten nagebouwd. Dit groeide in de jaren erna uit tot een openluchtmuseum met twee dorpen, het plaggenhuttendorp Aole Compas en het lintdorp Bargermond.

In 1850 waren de meeste veengebieden in Nederland afgegraven. Alleen in Zuidoost Drenthe lag nog een stuk hoogveen, dat hoort bij het Bourtangermoeras. Boeren hadden wel kleine stukken afgegraven voor eigen gebruik, maar zij hadden geen interesse in het volledig afgraven. Ervaren en rijke veenbazen uit de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen kochten de veengronden op en hoopten veel geld te verdienen aan het “bruine” goud.

Maar eerst moest het moeras ontwaterd worden. Daarvoor moesten er kanalen, monden en wijken gegraven worden. Dit gebeurde allemaal met de hand! Het veenmoeras was blubber met afgestorven plantenresten, een soort spons. Daar moest eerst zoveel mogelijk water uit weglopen. Later werden de kanalen gebruikt voor het vervoer van de turf naar de steden. Vanuit heel Nederland en Duitsland komen arbeiders om te werken in het veen.

Veenbazen wilden graag dat arbeiders hun gezinnen meenamen, zodat het hele gezin kon meehelpen, óók de kinderen. Ongeveer honderd jaar geleden werd de verkoop van turf minder, steeds meer werd er steenkool gebruikt. Gevolg was veel armoede in het veen, maar ook in de rest van Nederland ging het slechter met de economie, tussen de twee wereldoorlogen in.

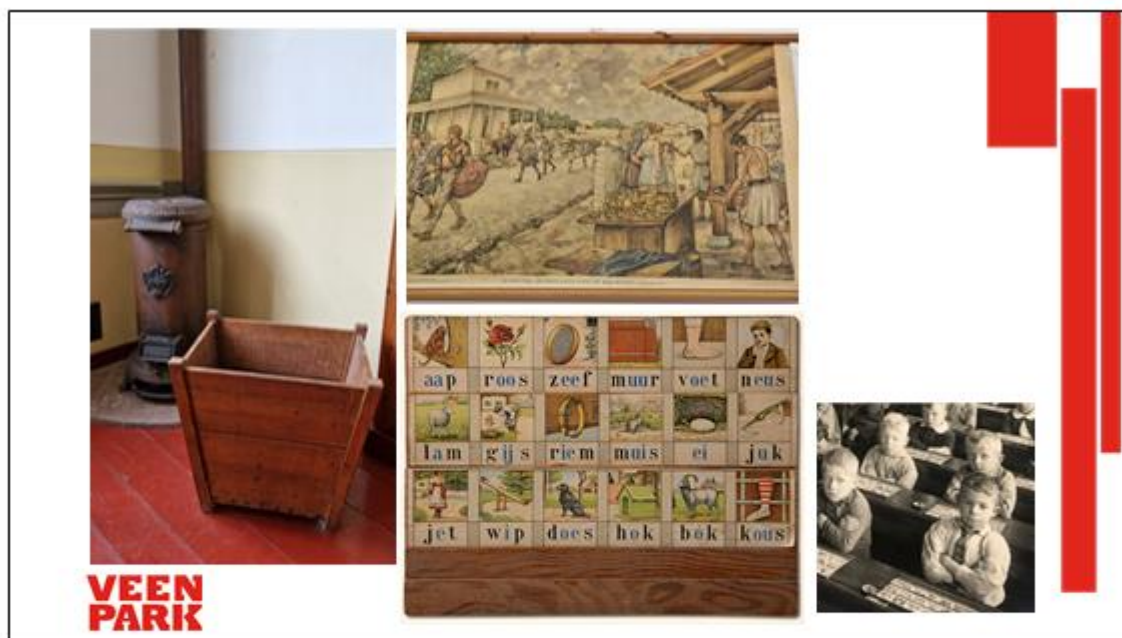

Langs de kanalen die gegraven waren voor het afwateren van het veengebied ontstonden dorpen, zogenaamde lintdorpen. In deze dorpen waren naast een kerk, kroeg en school, ook verschillende soorten winkeltjes en ambachtelijke bedrijfjes. Zoals een bakkerij, smederij en klompenmakerij. In de grensstreek met Duitsland waren veel van deze dorpen katholiek. Bargermond is een voorbeeld van een dubbel lintdorp, een dorp tussen twee kanalen in.

De dorpsschool in ons dorp Bargermond is nagebouwd van een in 1901 gebouwde school in Nieuw Weerdinge. Dit soort schoolgebouwen zie je op veel plaatsen in de veenkoloniën. Deze school heeft twee lokalen, en naast de school staat de schuur voor het turf voor in de kachels.

De klas werd warm gehouden met een kachel, natuurlijk gestookt met turf. Zat je naast de kachel had je het nooit koud, aan de andere kant van de klas was dat anders. Aan de muren in de klas hingen schoolplaten, ze werden gebruikt bij het lesgeven over aardrijkskunde, geschiedenis, biologie en bijbelkennis. Op katholieke scholen leerden de kinderen lezen en schrijven met het leesplankje 'aap – roos – zeef'.

Bij jullie bezoek aan het Veenpark beginnen jullie met een korte film, waarin meer verteld wordt over het leven in het veen, honderd jaar geleden. Daarna gaan jullie naar de dorpsschool, waar een aantal activiteiten zullen zijn. Als afsluiting een ritje met de dorpsrein. Ga je mee terug in de tijd?

Bezoek aan het Veenpark

Inhoud educatief programma "School in het veen"

- Ontvangst door museumdocent bij de ingang/ receptie van het Veenpark
- Bezoek aan het Filmhuis (10 min)
- Samen lopen naar de dorpsschool in Bargermond; in de school zijn verschillende opdrachten aan de hand van een werkboekje. Wie schrijft het netst? Spelen op het plein hoort er natuurlijk ook bij. Wie kan er steltlopen of hoepelen?
- Als afsluiting nog een korte rit met de dorpsrein.

Organisatie

Voor het programma in de dorpsschool wordt de groep in drieën gesplitst. Graag dit van te voren op school al regelen, dat scheelt tijd op het moment zelf.

De groep in het klaslokaal wordt begeleid door de museumdocent, de groepen in het 'museumlokaal' en in de gang worden begeleid door de eigen meester, juf en/of ouder/verzorger.

In het 'museumlokaal' kunnen de leerlingen schrijven op een leitje (krijtbord) en in het werkboekje aan de slag met een opdracht.

In de gang kunnen de leerlingen zich verkleden in de kleding van 100 jaar geleden. En kunnen ze ook op klompen lopen?

Tijdsduur

Het educatief programma duurt ongeveer twee uur.

De school blijft ook in het Veenpark verantwoordelijk voor haar leerlingen.

Afsluitende les

Doel

- De leerlingen kunnen de verschillen tussen het onderwijs nu en anno 1920 benoemen, en plaatsen in een historische context.
- De leerlingen kunnen hun ervaringen met elkaar delen

Werkvorm

- Groepsgesprek

Groepsgesprek

Samen terugblikken op het bezoek aan de dorpsschool in Bargermond in het Veenpark. Wat hebben ze gezien, én onthouden? Wat maakte indruk? Hebben ze het Veenpark bezoek thuis besproken? Hebben ouders of grootouders hun schoolervaringen gedeeld? Wat zijn opvallende verschillen? Eventueel de powerpoint presentatie van de voorbereidende les er bij halen.

Als afsluiting kan de leerkracht het gesprek naar het heden leiden. Hoe gaat het op de eigen school? Hebben leerlingen nog ideeën voor veranderingen?

Eventuele verwerking

- Met kroontjespen en inkt een verhaal schrijven over het bezoek aan het Veenpark.
- Een tekening maken zoals een schoolplaat, waar verschillende dingen op gebeuren.

Meer Veenpark ontdekken

Via de regeling culturele mobiliteit gaan u en uw leerlingen een bezoek brengen aan het Veenpark. Tijdens het educatieve programma "School in het veen" ervaren de leerlingen slechts een klein deel van het openluchtmuseum.

Maar er is nog veel meer te zien en te ontdekken!!

In ons museumpark kunnen u en uw leerlingen ervaren hoe het was om te leven als veenarbeider ongeveer 100 jaar geleden. Hoe werd veen gewonnen? Hoe zag het dagelijks leven van de arbeiders eruit? Wat deden de kinderen van deze arbeiders? Dit en meer kunt u met uw klas ontdekken in het park!

Uw leerlingen kunnen het dorpsleven ervaren zoals dat 100 jaar geleden was. Veenarbeiders zijn aan het werk in het hoogveen, het huishouden wordt gedaan, de klompmaker is druk aan het werk, er wordt brood gebakken in de bakkerij en dieren staan rustig te grazen in de wei. De leerlingen kunnen het park ontdekken met een treinrit, het plaggenhuttendorp 't Aole Compas bezoeken en na afloop lekker spelen in de speeltuin. Kortom: een leuke en leerzame dag uit waarbij alle zintuigen worden geprikkeld.

Educatieve projecten

Het veenpark biedt verschillende educatieve programma's aan geschikt voor verschillende groepen van het basisonderwijs. Zo is er voor iedere groep een leerzame en leuke dag te beleven in het openluchtmuseum. De educatieve programma's duren ongeveer twee uur waarin de leerlingen het park ontdekken en kunnen leren over de geschiedenis van het veen en het leven van honderd jaar geleden.

Het smikkelmaal

Na al dat ontdekken en spelen zullen de kinderen hongerig zijn! Daarom bieden wij een smikkelmaal aan. Voor meer informatie kunt u mailen naar: info@veenpark.nl

Achtergrondinformatie

Het gezin

Halverwege de negentiende eeuw trokken gezinnen naar het veengebied voor werk. De veenbazen waren geïnteresseerd in gezinnen met veel kinderen, omdat de kinderen mee konden helpen in het veen. De vaste veenarbeiders moesten dan ook een gezin hebben, anders kregen ze geen werk of een huis.

De vader en (oudere) zoons namen het graven op zich, waarna de vrouwen en dochters zich richtten op het drogen van het turf. Het was hard werken, want de opbrengst van de turf werd uitbetaald, niet de gewerkte uren. Daarom moest er zoveel mogelijk turf gewonnen worden. Het was niet uitzonderlijk dat zwangere vrouwen doorwerkten tot de bevalling en kort erna alweer aan het werk gingen.

Door het harde werken in het veen, was het gangbaar in de gezinnen dat de kinderen meehielpen in het huishouden. Juist in het veen was dat belangrijk. Wanneer de vrouwen en oudere kinderen meehielpen in de turfwinning, moest er voor de jongere kinderen worden gezorgd. Dat gebeurde vaak door hun broertjes en zusjes van zeven of acht.

Kinderarbeid

Vanaf het midden van de negentiende eeuw kwamen er wetten om het welzijn van de kinderen te beschermen, maar die hadden nauwelijks invloed op het leven van de kinderen in het veen. De wet uit 1874 die kinderarbeid onder de twaalf jaar verbood richtte zich op fabriekswerkzaamheden.

Oogstwerkzaamheden werden nadrukkelijk uitgezonderd in de wet. Dat betekende dat de kinderen in het veen mochten blijven doorwerken. Ook de leerplichtwet van 1901 kende uitzonderingen. Zo werd er naast de schoolvakanties een extra vrije periode ingelast waarin de kinderen hun ouders konden helpen. Voor de kinderen die thuis of in het veen helemaal niet gemist konden worden, werd er 's avonds les gegeven.

Naar school

Voor 1800 werd er door de kerk toegezien op het onderwijs. Dat was uitsluitend de hervormde kerk, omdat de katholieke kerk in deze periode nog geen kerken mocht hebben. Het onderwijs bestond toentertijd voornamelijk uit leren lezen en schrijven en kerkelijke onderwijzing in de psalmen.

Vanaf 1800 werd er door de overheid nieuwe onderwijswetten ingesteld. Er kwamen schoolopzieners die de kwaliteit van het onderwijs moesten bewaken, de opleiding van leraren verbeterde en in 1848 werd in de Grondwet de vrijheid tot het stichten van bijzondere scholen vastgelegd, wat voor een nieuwe impuls bij het stichten van scholen zorgde. In deze periode kreeg het onderwijs de vorm die wij nu ook kennen. Klassikaal onderwijs werd de standaard en het schoolbord diende daarbij gebruikt te worden. Er kwam meer interesse in opvoeding en het onderwijs waardoor vernieuwingen werden gestimuleerd.

Alhoewel er in het onderwijs veel verbeterde, was school geen prioriteit voor veel veenarbeidersgezinnen. Ook was er tot 1901 nog geen leerplichtwet. Als er geld beschikbaar was, werden de kinderen naar de lagere school gestuurd om te leren en schrijven, maar verder leren was voor de meesten niet nuttig. Velen van hen stond een leven als veenarbeider te wachten.

In de klas

Een dorpsschool uit de negentiende eeuw is nauwelijks te vergelijken met de scholen van nu. Vanaf 1850 werden de kinderen onderverdeeld in zes klassen, maar vaak waren er niet genoeg lokalen om die klassen onder te brengen. Het kwam dan ook niet zelden voor dat er meer dan honderd leerlingen in één klaslokaal werden ondergebracht.

Om orde te bewaren, met name in de grotere klassen, werden hardhandige straffen toegepast. Er werd geslagen met een liniaal of leilijst en vernedering maakte vaak ook deel uit van de disciplinerende. Zo was verbaal geweld niet ongewoon en werden leerlingen soms gedwongen in de hoek van het lokaal te staan terwijl ze een bordje met

daarop het woord "ezel" omgehangen werd. Het was ook niet alleen die ene leerling die iets fout had gedaan die straf kreeg; als iemand in de klas iets had gedaan, kreeg de hele rij van die bank een tik.

Een andere manier om orde te bewaren was een strenge organisatie van de klas. Voor binnenkomst moesten de leerlingen buiten op het schoolplein twee aan twee staan. De jongens moesten naast de jongens, de meisjes naast de meisjes. Pas daarna mochten ze, in stilte, de school binnen. De handen van de leerlingen werden gecontroleerd, want ze moesten wel schone handen en nagels hebben. Ook waar ze in de klas gingen zitten werd op basis van gender georganiseerd; de meisjes bij de meisjes en de jongens bij de jongens. Eenmaal in hun bank, moesten de leerlingen netjes zitten: met hun armen over elkaar en met een rechte rug. Als ze een vraag wilden beantwoorden, moesten ze zo netjes mogelijk gaan zitten om de aandacht te trekken. Uiteraard was dit niet in elke klas haalbaar. Niet iedere leraar was in staat dergelijke orde te bewaren en discipline af te dwingen. Ook was het lastig om bij een klas van 100 alle regels te handhaven.

De leerlingen waren gezeten in oncomfortabele schoolbanken. Sommigen moesten de kinderen oplossen op hun lei en griffel. Met een kroontjespen, die gedoopt werd in het inktpotje dat in hun tafelblad was aangebracht, leerden ze schoonschrift schrijven.

Tot de invoering van de leerplichtwet waren leerlingen standaard enkele weken weg van school. De scholieren in de Veenkoloniën werden vaak ingeschakeld bij de aardappeloogst, maar ook om hun ouders in het veen te helpen. Het schoolsysteem was daarop aangepast. Kinderen die overdag op het land werkten, konden 's avonds naar school.

Er waren maar weinig kinderen die na het lagere onderwijs door leerden. Voor de enkelen die daar wel toe in staat waren, was er de Franse school. Op de Franse school kregen de kinderen naast schrijven en rekenen ook les in de Franse taal. Ook Engels, Duits en boekhouden gingen op een gegeven moment deel uitmaken van het lespakket.

